

PROJEKTAS VP1-2.2-ŠMM-04-V-01-001
**„MOKYMOSI KRYPTIES PASIRINKIMO GALIMYBIŲ DIDINIMAS 14-19 METŲ MOKINIAMS, II ETAPAS: GILESNIS
MOKYMOSI DIFERENCIJAVIMAS IR INDIVIDUALIZAVIMAS, SIEKIANT UGDYMO KOKYBĖS, REIKALINGOS
ŠIUOLAIKINIAM DARBO PASAULIUI“**

**ISTORIJOS MODULIO
„ASMENYBIŲ VAIDMUO ISTORIJOJE“
PROGRAMA IX–X KLASĖMS**

(35 val.)

I. Bendrosios nuostatos

1. Įvadas

Laisvai pasirenkamo istorijos modulio „Asmenybių vaidmuo istorijoje“ programa (toliau – programa) parengta, atsižvelgiant į atnaujintas Bendrąsias ugdymo programas. Ji skirta pagal pagrindinio ugdymo programą besimokantiems 9–10 klasių mokiniams ugdyti taip, kad jie galėtų rinktis poreikius, galimybes ir polinkius atitinkantį istorijos mokymąsi. To siekiama diferencijuojant ir individualizuojant mokymą.

Pagal šią istorijos programą (18 val. per mokslo metus), mokiniai bus supažindinti su garsiomis asmenybėmis, jų gyvenimu, veikla, susies jas su reikšmingiausiais aptariamos epochos įvykiais, reiškiniais ir procesais, t. y. taip pagilins Lietuvos ir pasaulio (Europos) istorijos kursą.

II. Tikslas, uždaviniai, struktūra

2. Tikslas

Mokymosi pagal šią programą tikslas:

- plėtoti mokinių bendrąjį kultūrinį išprusimą, ugdyti jų istorijos raštingumą, nagrinėjant įvairių istorijos asmenybių gyvenimą, veiklą ir kūrybą.

3. Uždaviniai:

- nagrinėjant istorijos asmenybių gyvenimą, veiklą, kūrybą ir pan., labiau pažinti svarbiausias istorijos raidos problemas;
- nagrinėti asmenybių veiklą liudijančius istorijos šaltinius;
- ugdytis gebėjimą nustatyti istorinių asmenybių ryšį su jų laikotarpio reiškiniais ir procesais;
- mokytis suprasti ir įvertinti asmenybės vaidmenį istorijoje;
- ugdytis poreikį naudotis kuo įvairesniais informacijos šaltiniais.

4. Ugdymo gairės

Programos pagrindas – bendrosios kompetencijos. Jos ugdomos tyrinėjant istoriją:

- nustatant ir aiškinantis istorijos reiškinių priežastis ir padarinius;
- interpretuojant istorijos įvykius;
- analizuojant įvairius informacijos šaltinius, kritiškai ir argumentuotai juos vertinant.

Svarbu suprasti, kad pasirenkamasis kursas ne tik papildo mokomąją medžiagą, kelia mokinio bendrą kultūrinį lygį, bet ir sudaro galimybes ugdytis įgūdžius ir gebėjimus, kuriems nėra skirta pakankamai laiko ir sąlygų per sisteminio istorijos kurso pamokas – kurti raiškų ir struktūrą turintį pasakojimą, dirbti su konkrečios temos informacija, rengti pranešimus, pristatymus, įgyvendinti tiriamuosius projektus.

Siūlomi tokie mokymosi būdai, metodai:

- mokytojo parengtos medžiagos pristatymas;
- informacijos paieška įvairiuose šaltiniuose;
- diskusijos istorijos teorijos klausimais;
- mokinių parengti istorinių asmenybių biografijų pristatymai;
- praktinių darbo su šaltiniais, žemėlapiais, iliustracijomis įgūdžių gilinimas;
- savarankiškas ekskursijos planavimas.

Ką duoda garsių asmenybių gyvenimo ir veiklos istorijos nagrinėjimas?

Istorija mokiniui dažnai yra tarsi svetima, nutolusi, neturinti ryšio su kasdieniu gyvenimu. Tam, kad ji taptų artima, reikia kažkaip patirti. Tam pasiekti yra įvairių būdų. Pavyzdžiui, su istorija susipažinti nagrinėjant konkretaus tam tikros epochos atstovo gyvenimą ir veiklą. Žmogiškasis veiksnys priartina praeities įvykius, daro suprantamesnį epochos kontekstą, panaikina istorijos abstraktumą. Tiriant asmenybių veiklą, plečiasi istorijos žinios, labiau gilinamasi į socialinius ekonominius tam tikros epochos gyvenimo aspektus.

Šį modulį pasirinkę mokiniai kartu su mokytoju turi galimybę rinktis asmenybes, kurias norėtų nagrinėti. Reikėtų tik laikytis tam tikrų principų, rekomendacijų:

- turėtų būti nagrinėjama ne daugiau kaip 12–14 asmenybių, nes kiekvienai asmenybei tyrinėti, vertinti reikėtų skirti bent po vieną pamoką; be to, bent po vieną pamoką reikėtų skirti šiems dalykams: teoriniams asmenybės vaidmens istorijoje aspektams, mokymosi instrukcijoms, programai apibendrinti;
- asmenybes reikėtų rinktis iš to laikotarpio, apie kurį mokomasi pagal privalomų modulių kursą, t. y. iš XVIII–XXI amžiaus pradžios;
- kuriant klausimus, didesnę dėmesį reikėtų šiems aspektams: kuo nagrinėjama asmenybė nusipelnė, kodėl jos reikia nepamiršti čia ir dabar, t. y. XXI a. pradžios Lietuvoje; kokie svarbūs, įdomūs, pamokantys asmenybės gyvenimo epizodai liko nepaminti programoje ir vadovėlyje;
- pageidautina, kad visas pasirinktas asmenybes jungtų tam tikra sistema, siužetinė linija. Pavyzdžiui: „Žymiosios pasaulio moterys“, „Žymiosios Lietuvos moterys“, „Žymieji Lietuvos tautinių mažumų atstovai“, „Nobelio taikos premijos laureatai“, „Garsieji panevėžiečiai“ ir pan.

Be to, planuojant, kaip bus ugdoma, reikia, kad būtų sudarytos šios sąlygos:

- formuoti mokinių gebėjimą dirbti grupėmis, skatinti pareigos ir atsakomybės už bendro darbo rezultatus jausmą;
- taikyti įvairius mokymo(si) metodus: kaupti, analizuoti ir vertinti informaciją; taikyti šiuolaikines informacinių technologijų priemones; kurti bendrus projektus; atlikti ir vertinti mokslinius tyrimus, eksperimentus; analizuoti ir interpretuoti istorijos įvykius, diskutuoti ir kt.

Mokant(is) pagal šią programą reikia daugiau dėmesio skirti informacinėms technologijoms (IT), nes didesnę dalis mokymosi priemonių, nors yra pritaikytos mokymui(si) pagal atnaujintas Bendrąsias programas, tačiau neatitinka mokymosi pagal istorijos modulio programą poreikių. Informacinės technologijos gali padėti ieškoti informacijos, naudotis informacijos šaltiniais (enciklopedijomis, žinytais ir kt.), sudaryti bibliotekas, sisteminti ir pristatyti informaciją, dalyvauti įgyvendinat projektus, taip pat juos rengti. Mokiniam galima pasiūlyti sukurti pasirinktos temos leidinį. Viena yra surinktą informaciją pateikti kaip paprastą referatą ar pateiktį, parengtą naudojant *PowerPoint* programą, ir visai kas kita – sukurti laikraštį. Tam būtina išmokti naudotis *MS Office* esančiu šablonu. Pavyzdžiui, mokiniam galima duoti užduotį susipažinti su konkrečios asmenybės gyvenimu bei veikla ir parengti pranešimą žemesnių klasių mokiniam. Jų tikslas – penktokams ar šeštokams papasakoti suprantamai ir vaizdžiai.

III. Mokinių pasiekimai, turinio apimtis, vertinimas

5. Mokinių pasiekimai, turinio apimtis, vertinimas

Mokinių pasiekimai

1. Istorijos raidos supratimas	
Nuostatos	
<ul style="list-style-type: none"> Suvokti, kad, norint suprasti platesnį – Lietuvos, Europos, pasaulio – istorijos raidos kontekstą, svarbu pažinti konkrečių asmenybių gyvenimą ir veiklą. Siekti saugoti ir puoselėti praeityje susiformavusias vertybes, pvz., humaniškumą, toleranciją, demokratiją ir kt. 	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
<ul style="list-style-type: none"> Rasti ir pateikti pavyzdžių, kaip asmenys veikė įvykių raidą XVIII a. pab. – XXI a. pr. ir patys buvo veikiami. 	<ul style="list-style-type: none"> Įvardyti būdus, kaip asmenys darė įtaką įvykių raidai XVIII a. pab. – XXI a. pr. ir patys buvo veikiami.
<ul style="list-style-type: none"> Išskirti svarbiausius, su nagrinėjamų asmenybių gyvenimu ir veikla susijusius XVIII a. pab. – XXI a. pr. įvykius, reiškinius ir procesus, įvertinti jų poveikį visam laikotarpiui. 	<ul style="list-style-type: none"> Nurodyti svarbiausius, su nagrinėjamų asmenybių gyvenimu ir veikla susijusius XVIII a. pab. – XXI a. pr. įvykius, reiškinius ir procesus.
<ul style="list-style-type: none"> Su nagrinėjamų asmenybių gyvenimu ir veikla susijusioje medžiagoje rasti ir paaiškinti priežastis ir padarinio, kaitos ir tęstinumo ryšius. 	<ul style="list-style-type: none"> Suprasti bendrųjų sąvokų <i>priežastis</i> ir <i>padarinys, kaita</i> ir <i>tęstinumas</i> bei kt. reikšmę istorijos pasakojime.
<ul style="list-style-type: none"> Su nagrinėjamų asmenybių gyvenimu ir veikla susijusioje medžiagoje išvelgti ryšius tarp XVIII a. pab. – XXI a. pr. politikos, ekonomikos, socialinių ir kultūros reiškinių. 	<ul style="list-style-type: none"> Suprasti ir paaiškinti, kaip tarpusavyje susiję XVIII a. pab. – XXI a. pr. politikos, ekonomikos, socialiniai ir kultūros reiškiniai.
2. Orientavimasis istorijos laike ir erdvėje	
Nuostatos	
<ul style="list-style-type: none"> Suvokti orientavimosi laike reikšmę, aiškinant praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Suvokti aplinkos pažinimo svarbą, vertinant istorijos įvykius, reiškinius ir procesus. 	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
<ul style="list-style-type: none"> Išvelgti tarpusavio ryšius tarp nagrinėjamų XVIII a. pab. – XXI a. pr. asmenybių gyvenimo, veiklos ir bendros epochos istorijos raidos. 	<ul style="list-style-type: none"> Pateikti pavyzdžių, rodančių, kokie buvo ir yra svarbiausi nagrinėjamų asmenybių gyvenimo, veiklos ir bendros epochos istorijos raidos ryšiai.
<ul style="list-style-type: none"> Paaiškinti ir pagrįsti įvairių istorinių objektų ir asmenybių ryšius. 	<ul style="list-style-type: none"> Nurodyti ryšius tarp įvairių istorinių objektų ir asmenybių.
<ul style="list-style-type: none"> Žemėlapyje lokalizuoti nagrinėjamų asmenybių gyvenimo ir veiklos vietas. 	

3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas	
Nuostatos	
<ul style="list-style-type: none"> • Kritiškai vertinti istorijos šaltinius. • Turėti argumentuotą požiūrį į istorijos šaltiniuose teikiamus įvykius ir reiškinius. 	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
<ul style="list-style-type: none"> • Nagrinėti mokomąją medžiagą, ją grupuoti, lyginti, apibendrinti, įvertinti ir daryti išvadas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Remiantis pateikta mokomąja medžiaga, paaiškinti istorijos nagrinėjimo būdus.
<ul style="list-style-type: none"> • Iš įvairių istorijos šaltinių, interneto tinklalapių pasirinkti informaciją apie XVIII a. pab. – XXI a. pr. asmenybių gyvenimą ir veiklą, vertinti jos patikimumą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti istorijos šaltinius, iš kurių sužinome apie praeities asmenybių gyvenimo ir veiklos istoriją.
<ul style="list-style-type: none"> • Skirti skirtingus istorijos šaltiniuose teikiamus požiūrius į praeities asmenybes ir juos paaiškinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paaiškinti, kodėl atsiranda skirtingų praeities asmenybių vertinimų.
<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai kelti tyrimo uždavinius ir kryptingai siekti juos įgyvendinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paaiškinti, kaip reikia planuoti istorijos šaltinių tyrimą, kokius būdus taikyti, kaip vertinti savybes, padedančias nagrinėti istorijos klausimus.
4. Istorijos supratimas	
Nuostatos	
<ul style="list-style-type: none"> • Įvairiais aspektais ir būdais perteikti informaciją apie praeitį. • Įsiklausyti į kitokią nuomonę apie nagrinėjamus įvykius ir kritiškai ją vertinti. 	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
<ul style="list-style-type: none"> • Vartoti svarbiausias XVIII a. pab. – XXI a. pr. istorijos sąvokas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti svarbiausias XVIII a. pab. – XXI a. pr. istorijos sąvokas.
<ul style="list-style-type: none"> • Tinkamai parinkti informaciją apie asmenybių gyvenimą ir veiklą, pagrįsti savo nuomonę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti XVIII a. pab. – XXI a. pr. istorinių asmenybių gyvenimą ir veiklą.
<ul style="list-style-type: none"> • Perteikti informaciją (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) apie XVIII a. pab. – XX a. pr. istorijos įvykius ir reiškinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suprasti, kad istorijos informacija gali būti perduodama įvairiais būdais ir įvairiomis priemonėmis.

6. Turinio apimtis

ISTORINĖS ASMENYBĖS

Sąvokos *istorinė asmenybė* samprata, šios sampratos santykinumas. Istorijos kaip pasakojimo apie iškiliasias asmenybes ypatybės. Įvairių asmenų „įsiamžinimo“ istorijoje priežastys ir sąlygos. Moterų ir vyrų santykis įvairiuose istorinių asmenybių sąrašuose.

Rašytiniai šaltiniai apie žymiausias asmenybes, jų veiklą ir epochą. Istorinės asmenybės ikonografinėje medžiagoje: portretuose, nuotraukose, karikatūrose. Asmenybių veiklos vaizdavimas žemėlapiuose.

ASMENYBIŲ ISTORIJS

Pavyzdžiai

A. Žymiosios pasaulio moterys

Abigailė Adams, Jekaterina II, Florencė Nightingalė, Marija Kiuri, Marija Montessori, Anna Eleonora Ruzvelt, Koko Šanel, Indira Gandi, Motina Teresė, Marlena Dytrich, Bridžita Bardo, Džeinė Fonda, Eva Peron, Margareta Tetčer ir kt.

B. Žymiosios Lietuvos moterys

Emilija Platerytė, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Julija Žymantienė-Žemaitė, Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, Marija Šlapelienė, Felicija Bortkevičienė, Ona Mašiotienė, Marija Gimbutienė, Salomėja Nėris, Ieva Simonaitytė ir kt.

C. Žymieji Lietuvos tautinių mažumų atstovai

Adomas Mickevičius, Joachimas Lelevelis, Stanislovas Moniuška, Žakas Lipšicas, Chaimas Sutas, Markas Antokolskis, Vilniaus Gaonas, Nikolajus Čiaginas, Oskaras Milašius, Česlovas Milošas, Kazimieras Vilčinskis, Levas Karsavinas, Mstislavas Dobužinskis, Vladimiras Dubneckis ir kt.

D. Nobelio taikos premijos laureatai

Žanas Anri Diunanas, Tomas Vudras Vilsonas, Fridtjofas Nansenas, Aristidas Brianas, Frenkas Kellogas, Džordžas Maršalas, Martinas Liuteris Kingas, Vilis Brandtas, Motina Teresė, Andriejus Sacharovas, Michailas Gorbačiovas, Nelsonas Mandela ir kt.

E. *Garsieji panevėžiečiai*

Pranciškus Karpis, Antanas Vienažindys, Adomas Bitė, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Liudvikas Kšivickis, Jurgis Elisonas, Matas Grigonis, Alfonsas Petrusis, Kazimieras Paltarokas, Vilius Variakojis, Jonas Masiliūnas, Julijonas Lindė-Dobilas, Juozas Miltinis, Balys Sruoga ir kt.

ASMENYBIŲ PĖDSAKAI ISTORIJOJE

Žymiausių asmenybių įsiamžinimo istorijoje būdai: grožinė ir publicistinė literatūra, muziejai, paminklai, vardo suteikimas objektams – gatvėms, mokykloms, įstaigoms. Asmenybių įsiamžinimo istorijoje pavyzdžiai. Istorinių asmenybių įamžinimas Lietuvoje ir gyvenamojoje vietovėje.

7. Vertinimas

Kadangi mokytojas gali taikyti įvairius mokymo būdus, tai reikėtų atkreipti dėmesį į individualų (asmens) ir bendrą (grupės, visos klasės) veiklos ir pasiekimų vertinimą. Siūloma vertinti ir atskiras sritis: patį mokymąsi, įgytus mokymosi įgūdžius (pažangą) ir galutinį rezultatą – konkretaus darbo atlikimą per pamoką, informacijos susisteminimą ir apibendrinimą, skaidrių parengimą ir medžiagos pristatymą, stendų (parodos) parengimą ir pan.

Vertinimas mokiniui yra labai svarbi mokymosi motyvacijos paskata. Mokiniui vertinimas turėtų:

- suteikti informacijos apie jo pažangą, silpnąsias ir stipriąsias mokymosi puses;
- skatinti mokymosi motyvaciją, nukreiptą į gebėjimus ir nuolatinio mokymosi ugdymą;
- būti siejamas su tikslu, nusakančiu pasiekimų ir pažangos prasmę ateities planams.

Vertinimo kriterijai turi apimti ne tik mokinio įgytas žinias ar gebėjimus, bet ir tai, kaip žinios, gebėjimai pritaikomi jo gyvenime:

- kaip sugebama pritaikyti vieno dalyko žinias kitam;
- kaip įgytos žinios panaudojamos gyvenime, praktikoje;
- kaip gebama užduotis atlikti laiku ir iki galo.

Reikėtų su mokiniais susitarti, kuriais kriterijais remiantis, bus vadovaujamas. Galima pasiūlyti mokiniams kartu su mokytoju naudotis taškų rinkimo sistema arba leisti atlikti vieną ar kitą skirtingą kontrolinę užduotį skirtingose grupėse, ją individualizuoti ir pritaikyti mokiniui pagal gebėjimus, nes ir užduotys galėjo būti skiriamos individualiai (pagal gebėjimus).

Mokiniai pagal aptartus kriterijus gali vertinti vieni kitų, taip pat savo darbo rezultatus, o mokytojas apibendrina mokinių vertinimus, taip pat per visą modulį vertina formuojamuoju vertinimu, paskatindamas ir atskleisdamas silpnąsias ir stipriąsias darbų puses. Atliekant praktinius darbus, vertinama kaupiamuoju vertinimu už kiekvieną darbo etapą.

Kiekvienu atveju reikia aptarti, pakomentuoti mokinio ar grupės pasiekimų rezultatus, akcentuoti, kas yra teigiama, patarti, padrašinti, paaiškinti. Rekomenduotina suteikti mokiniams galimybę pagerinti rezultatus.

8. PAGRINDINIAI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Informacinio pobūdžio leidiniai:

- Morozovienė R. Asmenybės istorijos pamokose. Vilnius: Vaga, 2000.
- Skirius J. Istoriniai asmenys ir jų epocha (1918–1945). Kaunas: Šviesa, 1997.
- Hartas M. 100 įtakingiausių asmenybių pasaulio istorijoje. Kaunas: Naujoji era, 1998.

2. Duomenų bazės internete:

- <http://www.istorikas.lt/>.
- http://lt.wikipedia.org/wiki/Pagrindinis_puslapis ir kt.